

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNE DAİR ONTOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

İrfan ERDOĞAN*

ÖZ

Bu makalede Eğitim Psikolojisi adıyla bilinen bilim dalının doğuşu, gelişimi ve varoluşu irdelenmiştir. Konu hem ulusal hem de uluslararası düzlemde tarihsel bir perspektif temelinde ele alınmaktadır. Eğitim psikolojisi psikoloji ile eğitimin etkileşimi sonucu doğmuş bir alandır. Alanın doğuşunda William James, Stanley Hall, John Dewey, Edward L. Thorndike gibi otoritelerin etkin rolü olmuştur. Eğitim psikolojisi adı geçen otoritelerin düşünceleri bağlamında psikolojinin bir alt dalı olarak konumlanmıştır. Bu alanla ilgili Türkiye'deki çalışmalar ise 1952 yılında öğretmen yetiştiren kurumlarda okutulmakta olan pedagoji dersinin kaldırılarak yerine konan eğitim psikolojisi adlı ders ile başlamıştır. Bu süreçte eğitim psikolojisi bugün içinde konumlandırılmış olduğu eğitim bilimlerine yabancılaşmıştır. Bu yönüyle eğitime katkı sağlama noktasında işlevsizleşmektedir. Bu nedenle eğitim psikolojisi alanının psikolojinin bir alt dalı olarak konumlandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: psikoloji, eğitim psikolojisi, pedagoji, pedagojik psikoloji, eğitim ruhbilimi, eğitim bilimleri

AN ONTOLOGIC EVALUATION ON EDUCATIONAL PSYCHOLOGY

ABSTRACT

This article investigates emergence, development and existence of the science branch known as Educational Psychology. The topic has been studied on the basis of a historical perspective from both national and international aspects. Educational Psychology is a field born via interaction between psychology and education. On emergence of the field, William James, Stanley Hall, John Dewey, Edward L. Thorndike played a significant role. Educational Psychology has been classified as a sub-branch of psychology with regard to thoughts of authorities mentioned. Studies in Turkey related to this field started with the course named Educational Psychology which was replaced after abolishment of Pedagogy courses taught at Teacher Training Institutions in 1952. During this process, Educational Psychology has been alienated to Educational Sciences into which it is positioned. At that point, it has become dysfunctional to contribute to education. With this regard, it is suggested that the field of Educational Psychology is to be positioned as a sub-branch of psychology.

Keywords: psychology, educational psychology, pedagogy, pedagogic psychology, educational psychology

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, İstanbul-Türkiye,
irfan_erdogan@hotmail.com

1. GİRİŞ

Bu makalede Eğitim Psikolojisi adıyla bilinen bilim dalının doğuşu, gelişimi ve varoluşu irdelenmiştir. Konu hem ulusal hem de uluslararası düzlemde tarihsel bir perspektif temelinde ele alınmıştır. Bu şekilde özellikle bugün için eğitim psikolojisinin Türkiye’de bilimsel bir çalışma sahası olarak doğru bir şekilde konumlandırılmasına ve kavramsallaştırılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bilimsel bir alan olmanın en ayırt edici niteliklerinin başında alana dair bir çerçeve ve ortak bir dil ve kavram temelinde etkileşim halinde olan bir topluluğun oluşması gelmektedir. Dolayısıyla bu makalede de, bilimsel bir alan olarak kabul edilen eğitim psikolojisi bu iki unsur paralelinde irdelenmiştir.

Eğitim psikolojisi, bir bilim dalı olmakla birlikte aynı adla sunulmakta olan bir ders ile özdeşleşmiş bir kavram olarak anılagelmektedir. Nitekim bu kavramsallaştırma ilk kez bir dersin okutulması ile başlamıştır. Eğitim psikolojisine dair ilk araştırmaların da öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında aynı adla sunulmuş olan dersler temel alınarak yapıldığı gözlenmektedir. Örneğin Alfred Lawrence Hall-Quest (1915) Eğitim Psikolojisi Dergisinde yayınlanan “Eğitim psikolojisindeki güncel eğilimler”, Edward Lee Thorndike (1910) “Psikolojinin eğitime katkıları” ve Goodwin B. Watson da (1926) “Eğitim psikolojisinde neler öğretilmeli?” başlıklı makaleleri ile alana dair değerlendirmelerini yaşadıkları dönemde sunulmakta olan eğitim psikolojisi dersini irdelerek yapmışlardır.

Dolayısıyla bu makalede de eğitim psikolojisi alanı, özellikle Türkiye’de aynı adla sunulmuş olan derslerden yola çıkılarak incelenmiştir. Alana dair bilgiler ve ilişkilendirmeler yapılırken veri kaynağı olarak dersler için kullanılan kitaplar temel alınmıştır.

Ontolojik bir irdelemenin herhangi bir arka plan bilgisi inşa etmeden yapılmasının eksik olacağı düşünüldüğü için konusu eğitim psikolojisinin ontolojik olarak değerlendirilmesi olan bu makalede de tarihsel yöntem kullanılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim psikolojisi, eğitim ve psikoloji arasında kurulan etkileşim sonucu oluşan bir alandır. Ancak bu etkileşimin hareket noktası psikolojidir. Yani eğitim psikolojisi, psikolojinin eğitim konusuyla ilgilenmesi sonucu ortaya çıkmış bir alandır (Thorndike, 1915). Ancak Tumlirz’in (1930) ifadesiyle eğitime de psikolojiye de karıştığı halde o alanlarda varlığını kaybetmeyen bir alandır. Dolayısıyla iki temel alanın birbiriyle etkileştiği sınırdaki var olan bir hudut bilimidir.

Eğitim psikolojisi, eğitim ortamı bağlamında öğrenme olgusunu ve öğrencinin taşıdığı özellikler ile bu özelliklerin öğrenmeyi nasıl etkilediğini araştırır. Öğrenme süreci, öğrenmeyi etkileyen faktörler, öğrencinin gelişimsel ve bireysel özellikleri, güdülenme, sınıf yönetimi ve sınıf içi kişiler arası süreçler, öğrenme ürünlerinin değerlendirilmesi gibi konularla ilgilenir (Bacanlı, 2015).

Bir başka ifade ile eğitim psikolojisi, kim, nerede, nasıl öğrenir sorularına cevap arar. Kim sorusunun cevabı öğrencidir; öğrenci, bebek, çocuk, ergin, ergen, yetişkin, kim olursa olsun, öğrenme sürecine katılan kişidir. Nerede sorusunun cevabı okuldur ve okul, öğretim yapılan herhangi bir yerdir. Nasıl sorusunun cevabı ise, öğretim boyunca öğrencinin öğrenme sürecidir (Başaran, 2007).

Eğitim psikolojisinin amacı, öğrencinin öğrenme sürecinin etkili oluşması için eğitim iş görenlerine bilimsel nitelikli ilkeler, kurallar ve yasalar sunmaktır. Eğitim psikolojisi

uygulamalı bir bilimdir ve uygulamaya yöneliktir. Bu anlamda öğrencinin gelişimine, davranışlarının oluşumuna ve kestirimine, eğitsel amaçlara yönlendirilmesine ilişkin kuramlar geliştirir (Başaran, 2007).

2.1. Felsefi Anlamlandırmadan Bilimsel Çerçeveye Doğru İlk Adımlar

Eğitim psikolojinin ilk ortaya çıkış zemini deneysel psikolojinin doğuşu ve eğitimin bilimsel bir saha olarak kabul edilmeye başlanması ile oluşan hareketliliğe dayanmaktadır. Bu aynı zamanda hem eğitimin hem de psikolojinin felsefi bir alan olmaktan ziyade bilimsel bir çalışma sahası olarak kabul edilmeye başlandığı bir döneme de tekabül etmektedir.

İlk eğitim psikolojisi çalışmaları Otto Tumlirz'e (1930) göre Friedrich Herbart'ın (1746-1827) eğitimi psikolojiye dayalı bir alan olarak değerlendirmesiyle birlikte başlamıştır. Herbart'ı takiben Wilhelm Wundt'un (1832-1920) 1879 yılında Almanya'nın Leipzig kentinde ilk kez kurduğu deneysel psikoloji laboratuvarı da önemli bir adım olarak sayılabilir. Zira her iki otorite de psikolojinin ve eğitimin bir bilim alanı olarak kabul edilmeye başlamasında çıkış noktası olmuşlardır. Bu süreçte eğitimin felsefi bir alan olarak görülmesine dair gölgenin ortadan kalkması paralelinde psikolojinin de deneysel bir alan olmaya başlaması ve ardından eğitime yönelmesi şeklinde bir seyir izlenmiştir. Sonuçta bu iki otoritenin geliştirdikleri düşüncelerle ve attıkları adımlarla eğitim ile psikoloji etkileşimi başlamıştır ve ardından da eğitim psikoloji sahası doğmuştur.

Eğitim psikolojisinin özellikle ABD'de ve kıta Avrupa'da oluşumunun dayanağı olan psikoloji ve eğitim etkileşiminin iki boyutta geliştiği ifade edilmektedir. Birinci boyuttaki gelişmeler ilk kez İngiliz yazar James Sally tarafından 1885 yılında yazılan "Eğitim Kuramına Özgü Atıflarla Psikolojinin Ana Hatları" adlı eserin yayınlanmasıyla başlamıştır. Öğretmen yetiştiren programların öncelikli bir başvuru kaynağı olan bu eser genetik psikoloji ve çocuk araştırmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır (Öğülmüş, 2006). Bu boyuttaki etkileşim öğretmen yetiştiren kurumlarda sunulmakta olan eğitim psikolojisi ile ilgili derslerin başlangıcı olmuştur.

Eğitim ve psikoloji arasındaki etkileşimin yarattığı ikinci boyutta da daha sonraları "okul psikolojisi" adıyla bilinen alanın temelleri atılmıştır. Özellikle Lightner Witmer (1867-1956) tarafından Pennsylvania Üniversitesinde 1896 yılında çocukların öğrenme ile ilgili sorunlarının çözümünde, psikologları eğitimcilerle yardımcı olacak şekilde hazırlamak amacıyla kurulan psikoloji kliniği bir ilk adım niteliğindedir (Öğülmüş, 2006). Çünkü bu kurumun Amerika'daki ilk çocuk rehberlik kliniği olduğu belirtilmektedir. Kısa bir süre sonra William Healy (1869-1963) tarafından 1899 yılında Chicago'da kurulan Çocuk İnceleme ve Pedagojik Araştırma Bürosu da benzer bir kurum olarak görülmektedir. Bu modelleri temel alarak ABD'nin değişik yerlerinde kurulan psikoloji klinikleri zihinsel gelişim geriliği, öğrenme güçlüğü gibi konularda öğrencilere hizmet vermiştir (Öğülmüş, 2006). Bu merkezler ileride "okul psikologu" ve "psikolojik danışmanlık" adıyla ifade edilecek alanların öncül prototipleri olarak değerlendirilebilir.

2.2. Eğitim Psikolojisi: Eğitim ile Psikolojinin Etkileşimi

Yukarıda bahsi geçen ön adımların ardından eğitim psikolojisinin bir bilim dalı olarak Edward Lee Thorndike'in (1874-1949) "Educational Psychology" adlı kitabının 1903 yılında ABD'de yayınlanmasını takip eden yıllarda doğduğu ve gelişmeye başladığı kabul edilir. Nitekim öğrenme, davranış ve tepki, öğrenme sonuçlarının ölçülmesi gibi konuların

ele alındığı bu eserle birlikte aynı adla 1940 yılına kadar Thorndike tarafından Columbia Üniversitesi, Teachers College'da bir de ders okutulmuştur (Hilgard, 1996). Bu nedenle eğitim psikolojisi adıyla yapılan kavramsallaştırma ve bu alana dair ilk kez geliştirilen paradigma Thorndike'a dayanmaktadır. Thorndike üç ciltten oluşan adı geçen eserinde eğitim psikolojisinin tanımlamasını yapmakta ve sunduğu içerikle bir anlamda alanın sınırlarını çizmektedir. Thorndike ayrıca eğitim psikolojisi alanına dair bir konumlandırma da yapmaktadır. Ona göre eğitim psikolojisi, psikolojinin uygulamalı psikoloji dalının eğitime pratik yararlar sağlamak üzere geliştirilmiş bir alt dalı olarak tanımlanmaktadır. Thorndike bireysel farklılıklar, zekâ ve öğrenmenin ölçülmesi, yetişkin eğitimi, araştırma yöntemleri ve istatistik gibi konular üzerinde durmakla birlikte çok etmenli zekâ kuramını da geliştiren otoritedir.

Diğer yandan, bilimsel bir alan olarak eğitim psikolojisinin oluşumunda Thorndike'dan önce William James (1842-1910), Stanley Hall (1844-1924) ve John Dewey'in (1859-1952) de çok önemli rolü olmuştur. Bu otoritelerin birbirleriyle adeta bir ağ gibi ilginç ve anlamlı ilişkileri vardır. Zira Hall, Dewey ve Thorndike, James'in öğrencisidir. Berliner (1992) adı geçen otoriteler arasında gerçekleşen etkileşimden hareketle eğitim psikolojisinin dedesinin James, büyük amcalarının da Hall ve Dewey olduğunu ifade etmektedir. Akrabalık silsilesini dikkate alarak yapılan bu anlamlandırmaya göre Thorndike'in da alanın babası olduğu açık bir şekilde ima edilmektedir.

James, felsefenin dominant etkisi ile ilerleyen psikoloji çalışmalarını ABD'de laboratuara taşınmasını başlatan kişidir. Bu adım önce psikolojinin ve hemen paralelinde psikolojinin yöneldiği eğitimin de deneysel bir alan haline gelmesinin başlangıcını teşkil etmektedir. James'in ve ayrıca Wilhelm Wundt'un da öğrencisi olan Hall ise bireyin inanç ve duygularını öğrenmek için çevrenin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Hall, öğrenmeye dair bulgu üretmek için sadece seçilmiş kişilerin değil herkesin veri kaynağı olabileceğine işaret etmiştir. Kısa adı APA olan Amerikan Psikoloji Birliği'nin 1888 yılında başkanlığını da yapan Hall aynı yıl eğitim derslerini ve seminerlerini psikoloji bölümü içinde konumlandırmıştır. Dewey de felsefe, psikoloji ve pedagojiyi birleştiren eğitim için yaşantıyı ve işlevselliği esas alan bir otoritedir. Amerikan Psikoloji Birliği'nin 1899 yılında başkanı iken yaptığı tarihi konuşmada; eğitimin, eğitim psikolojisinin öğretmeni ihmal ettiği takdirde başarısızlıkla sonuçlanma ihtimalinin yüksek olduğuna dikkat çekmiştir (Berliner, 1993). Her üç otoritenin de ileri sürdüğü düşünceler eğitimin bilimsel bir yaklaşımla ele alınmasının zeminini oluşturmuştur. Bir başka ifade ile felsefi sorgulamaların etkisiyle anlamlandırılan eğitim bu otoriteler tarafından araştırmaya, deneye ve gözleme dayalı bilimsel bir çalışma sahası olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Thorndike ile aynı dönemlerde yaşayan Ivan Pavlov (1849-1936), John B. Watson (1887-1958) ve Burrhus Frederick Skinner (1904-1990) gibi bilim insanlarını da öğrenmeye dair yaptıkları deneylerle ve geliştirdikleri teoriler ile eğitim psikolojisi alanının zeminini oluşturan öncü otoriteler olarak saymak gerekir. Klasik koşullanma teorisine yaptığı deneylerle katkı sağlayan Pavlov'u takip ederek davranışçılığın kurucusu olan Watson'a göre zihinle uğraşan düşünce ekolleri (işlevselcilik) ve araştırma metotları (içe dönük gözlem) bilimsel değildir. Psikolojinin bir bilim dalı olması için fiziksel bilimler gibi ölçülebilen ve gözlemlenebilen kavramlar incelenmelidir. Psikologlar için üzerinde durulacak tek şey gözlemlenen davranışlardır (Schunk, 2009). Chicago Üniversitesi'nde psikoloji alanında doktora (1903) yapan ilk kişi olan Watson'a göre insanlar doğmaz, yaratılırlar; bir başka

deyişle, bir bebek koşullanma yoluyla trapezci, müzisyen, suçlu vb. bir yetişkin haline getirilebilir (Senemoğlu, 2007).

Eğitim psikolojisi alanının ilk çerçevesi yukarıda adı geçen otoritelere ek olarak Clark Leonard Hull'ın geliştirdiği (1884-1952) sistematik davranış kuramı, Edward Chace Tolman'ın (1886-1959) işaret-gestalt kuramı, Albert Bandura'nın (1925-....) geliştirdiği sosyal bilişsel kuram, Wertheimer, Köhler ve Koffka tarafından geliştirilen gestalt kuramı ve Donald Olding Hebb'in (1904-1985) nörofizyolojik kuramı ile şekillenmiştir (Senemoğlu, 2007). Eğitim psikolojisi adıyla tanımlanan alanın kıta Avrupa'daki gelişme sürecinde ise tıp ve bilim eğitimi yapmış olan Edouard Claparede (1873-1940) tarafından atılan adımları da saymak gerekir. Zira Cenevre'de bulunan Rousseau Enstitüsü'nün¹ kurucu otoritelerinden olan Claparede 1906 yılında eğitim psikolojisi adıyla bir seminer dersi açmıştır. Claparede 1909 yılında "Psychologie de l'enfant et pédagogie expérimentale"² adıyla da bir kitap yazmıştır. Claparede, eğitimde reform yapılması gerektiğini ileri sürerek bunun eğitimin felsefi bir disiplin olarak kabul edilmesinin ötesinde bilimsel bir temele dayalı olmasının sağlanmasıyla gerçekleşeceğini belirtmiştir. Claparede eğitim psikolojisini eğitim uygulamalarını düzene koyacak bir alan olarak görmüş ve ihtiyaç duyulan eğitim reformu için çocuk gelişimi, zekâ, öğrenme psikolojisi, öğretim yöntemleri ve öğretmen-yönetici-öğrenci arasındaki etkileşimlerin araştırılması gerektiğine işaret etmiştir (Varış, 1991).

Claparede başlattığı seminerde bireysel öğretim, klinik araştırma yöntemleri, eğitim problemleri, eğitimin sosyal temelleri ve bilhassa kuramla uygulama arasındaki bağlantıyla ilgili açıklamalarda bulunmuştur (Varış, 1991). Claparede ayrıca dönemin "yeni eğitim" hareketinin önemli bir merkezi olan J. J. Rousseau Enstitüsü bünyesinde 1912 yılında Eğitim Bilimleri Enstitüsü adıyla bir birimin kurulmasına da öncülük etmiştir. Daha sonra bu birimin başına Claparede'in tavsiyesi ile 1921 yılında Jean Piaget getirilmiştir. Uluslararası düzeyde bir öğrenim merkezi haline gelen bu enstitüyü 39 yıl boyunca Piaget yönetmiştir. Psikoloji ile eğitimin etkileşimi ile ortaya çıkan iki boyutlu seyir 1940'lı yıllardan sonra Amerikan Psikoloji Birliği (APA) bünyesinde psikolojinin alt dalları olarak adeta tescillenmiş ve eğitim psikolojisi ve okul psikolojisi adıyla iki farklı ad altında tanımlanmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan 1953 yılında Alman eğitimci Friedrich Schneider ise "Terbiye İlmine Giriş" adlı eserinde belirttiği üzere eğitim psikolojisini, pedagojinin yani bir anlamda eğitim biliminin bir alt alanı olarak kabul etmiştir (Kanaç, 1966).

Sonuçta eğitim psikolojisi eğitimle kuvvetli bağlantılar kurularak öğrenciyi ve öğrenmeyi öğretmenler için yararlı olacak şekilde ele alınarak oluşturulan bir çerçeveye sahiptir. Nitekim güncel eğitim psikolojisi kitapları (örn. Slavin, 2013; Sternberg ve Williams, 2002; Woolfolk, 2007) incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. Örneğin Slavin (2013) tarafından yazılmış olan "Educational Psychology, Theory and Practice" adlı eser "Eğitim Psikolojisi: Öğretim için bir temel" başlıklı bölüm ile başlamaktadır. Bu bölümde detaylı olarak da iyi bir öğretmenin özellikleri, bilinçli bir öğretmen olmanın yolları ve konuları üzerinde durulmaktadır. Kitapta gelişim ve öğrenme ile birlikte sınıf yönetimi ve

¹ Rousseau Enstitüsü'nde Mustafa Rahmi Balaban (1913), Mustafa Şekip Tunç (1913), İbrahim Alaeddin Gövsa (1913) ve Refia Şemin (1936) öğrenim görmüşlerdir.

² Bu eser, Claparede'in öğrencisi olan Mustafa Rahmi tarafından 1923 yılında Çocuk Ruhiyatı ve Tecrübi Pedagoji adıyla Türkçe'ye çevrilmiş ve yayınlanmıştır.

güdüleme, öğretimi planlama becerileri, çoklu öğretim stratejileri ve öğrenci öğrenmesini değerlendirme gibi öğretmenliğin temeli olan boyutlar üzerinde durulmaktadır. Eser bu şekildeki içeriği ile eğitim bilimlerinin ana çerçevesi ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Okul, öğrenme ve öğretmenlik ile ilgili içeriği itibarıyla Slavin'in bu eseri Thorndike tarafında yazılan ilk eğitim psikolojisi kitabı ile benzeşmektedir. Dolayısıyla eğitim psikolojisinin yaklaşık yüz yılı aşkın bir süredir okul, öğrenme ve öğretmenlik için işlevsel bir alan olma özelliğini sürdürmüş olduğu söylenebilir. Bu arada eğitim psikolojisi Amerikan Psikologlar Birliği'nin tasnifine göre "Division 15" adıyla bir alt alan olarak belirtilmektedir.

2.3. Eğitim Psikolojisinin Bir Bilimsel Saha Olarak Türkiye'deki Gelişimi

Eğitimin ilk kez bilimsel bir yaklaşımla ele alınması Osmanlı'nın son dönemlerinde başlamıştır. Özellikle meşrutiyetten sonra eğitimi incelemek ve geliştirmek için öğretmen yetiştirme kurumlarında eğitim bilimleri (fenni terbiye) adı altında bir bilimsel disiplin oluşturma çabaları gözlenmektedir. Hatta 1917 yılında Eğitim Bakanlığı (Maarif Nezareti) bünyesinde başkanlığını Mustafa Satı Bey'in yaptığı, İbrahim Alaeddin (Gövs), İhsan (Sungu), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Ali Haydar (Taner), Ziya Gökalp ve Mustafa Şekip'in (Tunç) üye olduğu "Fenni Terbiye Encümeni" adıyla bir kurul bile oluşturulmuştur (Acar, 2010).

Ayrıca bu kapsamda yayınlar da yapılmıştır. Mesela Selim Sabit Efendi (1870) tarafından yazılan "İlm-i Terbiye Eftal", Ayşe Sıdika Hanım (1897) tarafından yazılan "Usul-i Talim ve Terbiye Dersleri" Mustafa Satı Bey (1911) tarafından yazılan "Fenni Terbiye" ve Halide Edip (1911) tarafından yazılan "Talim ve Terbiye" adlı eserler eğitim bilimleri alanında yapılmış olan ilk çalışmalarındandır. Terbiye bu dönemde akademik çevrelerde yetiştirme, geliştirme ve olgunlaştırmayı çağrıştıran bir kök kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim öğretmen yetiştirme programlarında da öğretmenlik mesleği ile ilgili dersler "terbiye" adı altında verilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ise eğitim, ilgili akademik ortamlarda ve yayınlarda "pedagoji" sözcüğüyle anlamlandırılmaya başlanmıştır. Bu minvalde kuruluşu 1925 yılında gerçekleşen Gazi Terbiye Enstitüsü³ bünyesinde 1928 yılında Halil Fikret Kanad'ın⁴ öncülüğü ile pedagoji bölümü⁵ açıldı. Böylece eğitimin bilimsel bir alan olarak ele alınma işlevi bu bölüm⁶ tarafından sürdürülmüştür. Pedagoji bölümünün dışında öğretmen yetiştiren diğer kurumlarda da pedagoji adıyla dersler vermeye başlanmıştır. Bu derste ve ilgili yayınlarda; çocuk, gelişim, eğitim ve öğretim konuları bütüncül olarak ele alınmaktaydı.

³ Gazi Terbiye (Eğitim) Enstitüsü'nde Avni Başman, İhsan Sungu, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Fuat Baymur, Vedide Baha Pars, H. Hüsnü Cırtılı, Orhan Caplı, İhsan Öğüş gibi dönemlerinin tanınan eğitimcileri ve pedagoğları müdür olarak görev yapmışlardır.

⁴ Pedagoji alanında ilk doktora yapan (1917) kişi olarak bilinen Halil Fikret Kanad, Berlin ve Leipzig'de W. Wundt ve Edvard Spranger'den felsefe, eğitim psikolojisi ve tarih dersi almıştır (Aslan, 2014).

⁵ Halil Fikret Kanad, Ahmet Fuat Baymur, H. Hüsnü Cırtılı, A. Ferhan Oğuzkan, İhsan Öğüş gibi eğitimciler pedagoji bölümünde bölüm başkanı olarak görev yapmışlardır.

⁶ Pedagoji Bölümünde yukarıdaki isimlerin dışında Mehmet Emin Erişligil, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Muzaffer Şerif Başoğlu, Nevzat Ayasbeyoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Turhan Oğuzkan, Muaffak Uyanık, Feriha Baymur, Vedide Baha Pars, Hasan Tan, M. Fuat Turgut, A. Ferhan Oğuzkan, Fevzi Ertem, Selahattin Ertürk, Fatma Varış, İbrahim Ethem Özgüven, Şefik Uysal, İhsan Öğüş, Süleyman Çetin Özoğlu, Rasim Adasal, Rasim Bakırcı, Niyazi Altunya, Battal Aslan, İbrahim Ethem Özdemir, Fevzi Öz öğretim elemanları olarak görev yapmışlardır.

Baltacıoğlu'nun (1930) eğitimin teorisi olarak tanımladığı pedagoji bir anlamda eğitim biliminin (fenni terbiye-terbiye ilmi) karşılığı olarak kullanılmaktaydı (Kanad, 1966). Nitekim İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad ve Sadrettin Celal Antel gibi dönemin önde gelen otoritelerinin eğitim ile ilgili kuramsal ve pratik yönü çok güçlü olan eserleri pedagoji başlığı altında yayınlanmıştır.

Pedagoji çalışmalarına dair ikinci önemli adım İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Alman bilim insanı William Peters'in⁷ öncülüğünde 1936 yılında kurulan Pedagoji Enstitüsü ile atıldı. Deneysel pedagojiye dair ilk çalışmaların yapıldığı bu enstitüde Mustafa Şekip Tunç, Sadrettin Celal Antel, Sabri Esat Siyavuşgil, Mümtaz Turhan ve Refia Şemin⁸ gibi bilim insanları öncü çalışmalar yapmışlardır. Pedagoji enstitüsünde yapılan çalışmalarda psikoloji ve eğitim alanları arasındaki etkileşim açık bir şekilde gözlenmektedir. Bu etkileşimin yansıması olarak 1939 yılından itibaren "pedagojik psikoloji" adıyla bir de ders verilmeye başlanmıştır. Bu arada Enstitüde görev alan William Peters, Mustafa Şekip Tunç, Sabri Esat Siyavuşgil, Mümtaz Turhan gibi bilim insanları aynı zamanda psikoloji kürsüsünde de çalışmaktaydılar. Bu durum da haliyle pedagoji ve psikoloji arasında güçlü bir etkileşim yaratmaktaydı. Bu etkileşimin somut sonucu olarak William Peters'in (1938-1951) danışmanlığında 82 ve Mustafa Şekip Tunç'un (1938-1949) danışmanlığında da 4 tez hazırlandı (Şemin, 1973). Hazırlanan tezlerde öğrenci, öğrenme ve okula dair boyutlar ve süreçler psikolojik bakış ve çerçeve temelinde ele alınmakta ve araştırılmaktaydı. Ancak bu dönemde Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında ve öğretmen yetiştiren okullarda eğitim psikolojisi adıyla sunulan bir derse rastlanmamaktadır. Aynı adla yayınlanmış bir eser de bulunmamaktadır. Ancak Cenevre'deki Rousseau Enstitüsü'nde öğrenim gören ve Claparede'in de öğrencisi olan İbrahim Alaaddin'in (1929) yazdığı "Ruhیات ve Terbiye" adlı eser bu kapsamda değerlendirilebilir. Yine aynı yıllarda "Ferdî Ruhیات ve Terbiye" adıyla yayınlanan tercüme eser de aynı kapsamda değerlendirilebilir. Bu arada Claparede tarafından yazılan "Çocuk Ruhiyatı ve Tecrübi Pedagoji" ve "Yeni Psikoloji ve Pedagoji" adıyla iki ayrı tercüme eser de 1923 ve 1936 yılında yayınlanmıştır⁹.

Bizzat "Eğitim Psikolojisi" adıyla bir dersin açılması ve aynı ad altında yayınların yapılmasıyla ilgili ilk somut adım çok partili hayata geçişle birlikte atıldı. Nitekim pedagoji dersi önce 1946 yılında eğitim enstitülerinde ve daha sonra da 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde kaldırıldı ve yerine eğitim psikolojisi dersi kondu. Bu minvalde Türkiye'de bu dersle ilgili ilk telif eser de eğitim enstitüleri için Ömer Hilmi Mart tarafından "Eğitim Ruhbilimi" başlığı ile yazıldı. Daha sonra 1953 yılında Eğitim Psikolojisi adıyla yayınlanan bu kitapta yaratılış ve çevre, davranış, zekâ, şahsiyet, ferdi ayrılıklar, tepki, heyecan gibi konular ve öğrenmeye ayrılan kısım yer almaktadır. Alan olarak eğitim psikolojisi bu eserde (1953) tecrübi psikolojinin bir alt dalı olarak görülmektedir. Konusunun da kuramsal

⁷ William Peters, Türkiye'deki üniversite reformu ile Almanya'dan Türkiye'ye gelen önemli bilim insanlarından biridir. Adı geçen enstitüde yürüttüğü çalışmaların dışında birçok eserin telif ve tercüme edilmesinde rol almıştır.

⁸ Refia Şemin, Cenevre'de bulunan Rousseau Enstitüsü'nde Pierre Bovet, Ed. Claparede ve Jean Piaget ile İstanbul Üniversitesi'nde de William Peters'den dersler almakla birlikte daha sonraki dönemlerde Haluk Yavuzer, Ayla Oktay, Norma Razon, Ümit Davaslıgil, Adnan Kulaksızoğlu, Ali Osman Özcan gibi öğretim üyelerinin yetişmesinde katkısı olan bir bilim insanıdır.

⁹ Her iki eser de Claparede'in (1913-1915) iki yıl kadar asistanlığını yapmış olan Mustafa Rahmi Balaban tarafından çevrilmiştir.

psikolojinin kanun ve prensiplerinden yararlanarak eğitim sürecine tabi tutulan insanların davranışları olduğu belirtilmektedir. Bu itibarla ekseriya öğrenim çağı diye ifade edilen 7-30 yaşları arasında bulunan insanların davranışlarının incelenmesi ve daha geniş çevredeki öğrenme durumundan ziyade okul çevresi içindeki öğrenme durumuyla ilgilendiği ifade edilmektedir. Bu anlamda eğitim psikolojisinin amacı ve konumu; okul denilen organize edilmiş yapıda sistemleştirilmiş bilgiler çerçevesinde öğrencilerin yeterlikle öğrenmelerini mümkün kılacak prensipleri öğretmen adı verilen rehberlere vermek ve bu sayede öğrenme sürecine zemin hazırlamak olarak değerlendirilmektedir (Mart, 1953, s. 8).

Eğitim psikolojisi adıyla yayınlanan bir diğer kitap da Vedide Baha Pars, Hüsnü Cırtlı, Mithat Enç ve Turhan Oğuzkan tarafından 1955 yılında yayınlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın adı geçen kişileri görevlendirmesi ile hazırlanan bu kitapta da gelişim, öğrenme, şahsiyetin intibakı ve ruh sağlığı ile ölçü ve değerlendirme teknikleri olmak üzere dört problem alanı ele alınmaktadır. Bu eserde eğitim psikolojisinin gayesi; "büyümekte olan çocuğa bilgi ve maharetler vermek, karakterini geliştirmek, doğuştan getirdiği kabiliyet ve istidatları meydana çıkarmak bakımından öğretmen adayına yardım etmektir" diye ifade edilmektedir.

Diğer taraftan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Mustafa Şekip Tunç tarafından 1950 yılında yayınlanan Psikoloji Dersleri (Terbiye Bakımından) adlı kitap da bu alanla ilgili o zaman yayınlanan bir kaynaktır. Öğretmen okulları için Otta Tumlirz tarafından yazılan "Pedagojik Psikoloji yahut Eğitim Ruhbilimi" adıyla çevrilen eser de aynı kapsamda değerlendirilebilir. Bu arada eğitim psikolojisi dersinin konmasıyla birlikte alanla ilgili bir topluluk oluşturma gayretleri de olmuştur. Nitekim 1953 tarihinde ömrü uzun olmasa da eğitim psikolojisi adıyla bir dergi bile çıkarılmıştır (Öğülmüş, 2006).

"Eğitim psikolojisi" adıyla ilk lisansüstü eğitim programı da 1964 yılında Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulan Eğitim Bilimleri Fakültesinde başladı. Ancak eğitim psikolojisi, adı geçen fakültede eğitim bilimleri bölümünün dışında ayrı bir bölüm olarak konumlandırılmıştı.

Sonuç olarak Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra gelişen eğitim psikolojisi alanı ağırlıklı olarak öğretmenlik meslek bilgisi kapsamında aynı adla anılan bir ders ekseninde var olmuştur. Bu derste, konulduğu ilk yıllardan itibaren öğrenme, öğretme, öğrenci, öğretmen ve okul hakkında bir içerik takip edilmiştir.

Eğitim psikolojisi dersi ilk sunulmaya başlandığı tarihten itibaren ilk önemli değişikliğe 1998 yılında tabi olmuştur. ABD, Dünya Bankası kaynaklı finans ve uzman desteğiyle gerçekleştirilen "Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması" projesi doğrultusunda dersin içeriği iki ana konuya bölünmüş ve adı da "Gelişim ve Öğrenme" olarak değiştirilmiştir. Ancak "Gelişim ve Öğrenme" adı da 2005 yılında değiştirilerek tekrar eğitim psikolojisine dönüştürülmüştür.

Eğitim psikolojisiyle ilgili gerek bir bilim sahası olarak gerekse bir öğretmenlik meslek (formasyon) dersi olarak ilk kez sunulmaya başlandığı dönemlerden itibaren benzer anlamlandırmalar yapılmış ve aynı çizgide bir içerik takip edilmiştir. Örneğin Cavit Binbaşıoğlu (1978) yaklaşık 30 yıl sonra yayınlamış olduğu aynı adlı eserinde eğitim psikolojisinin, uygulamalı psikolojinin bir alt dalı olarak eğitimle ilgili konu ve sorunları psikolojik açıdan inceleyen ve özellikle okuldaki öğrenme veriminin arttırılmasını amaç edinen bir alan olduğunu belirtmiştir. Aynı eser içerik olarak da büyük ölçüde ilk yayınlanan eserlere benzemektedir.

Bacanlı'nın (2015) yirmi birinci baskısını yapmış olan eserinde öğrenme ve gelişim üzerinde durulurken ayrıca sınıf yönetimi ve eğitimde ölçme ve değerlendirme konuları da ele alınmaktadır. Bacanlı ayrıca öğretmenin sınıftaki rollerini yerine getirmek için başvurulacak bilgilerin büyük bir kısmının eğitim psikolojisinin kapsamı içinde olduğunu belirterek alana dair bir tanımlama da yapmaktadır. Ancak özellikle son yıllarda eğitim psikolojisi adıyla yayınlanan diğer eserler gelişim ve öğrenme konularının ele alındığı içerikle birbirine çok benzemektedir. Bu eserlerde eğitim psikolojisiyle ilgili yeterli ölçüde açıklamalar yapılmamakla birlikte eğitim, öğretim ve öğretmenliğe dair pratik çıkarımlarda bulunulabilecek bağlantılar da kurulmamaktadır.

3. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru psikoloji çalışmalarının konusu olmaya başlamış bir alandır. Bu yönelim aynı zamanda eğitimin bilimsel bir alan olmasının da başlangıcını teşkil etmektedir. Çünkü eğitimle ilgili olarak davranışın ve öğrenmenin deneysel ortamlarda gözlemlenerek incelenmesi psikoloji araştırmalarıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla eğitimin felsefi çerçeve ile sınırlı kalmayacak şekilde bilimsel bir alan haline gelmesinin temelleri psikoloji araştırmalarıyla atılmıştır denilebilir. İşte bu noktada da eğitim psikolojisi doğmuştur. Bu süreçte eğitim de bilimsel bir çalışma sahası haline gelmiştir. Bu bağlamda eğitim bilimleri alanı da çağdaş çerçevesine kavuşmuştur. Zira eğitime dair yapılan irdeleme ve incelemelerde araştırma, deney ve gözlemin ön planda olduğu bir dönem başlamıştır. Dolayısıyla eğitim psikolojisinin bir bilimsel alan olarak doğuşunda çıkış noktası psikoloji olmuştur. Eğitim psikolojisinin amaçları, içeriği ve sınırları da ilk kez psikoloji otoritelerince geliştirilmiştir. Nitekim eğitim psikolojisinin, ilk kez William James, Stanley Hall ve John Dewey'in öncülüğü ve Edward Thorndike'in somut adımları ile psikolojinin bir alt dalı olduğu ifade edilmiş ve Amerikan Psikoloji Birliği'nin sınıflanmasına da bu şekilde geçmiştir.

Bu durumun Türkiye'deki akademik çevrelerde psikoloji ile eğitim arasında bağlantılar kurarak gerçekleştirilen çalışmaların hangi alanda yapılacağı, sınırlarının ve içeriğinin ne olacağı ile ilgili bitmek bilmeyen tartışmalar için ışık tutucu nitelikte olduğu düşünülmektedir. Eğitim psikolojisi baştan itibaren eğitime, öğretmene ve öğrenmeye katkı sağlayan bir alan olarak tanımlanmıştır. Nitekim 1930 yılında yayınlanan bir eserde bile şu çarpıcı ifadeler yer almaktadır: "Pedagojik (Eğitim) psikolojinin ana meselesi; münferit terbiyede mürebbi ile çocuk, kütle terbiyesinde öğretmen ile öğrenci arasındaki ruhi münasebetlerin açıklanmasından başka bir şey değildir." (Tumlirz, 1930, s. 8). İlginçtir ki bugünkü eğitim psikolojisi yayınlarında eğitime dair aynı ölçüde bir vurgu bulunmamaktadır.

Eğitim psikolojisi bir alanı olarak doğduğu zamanlarda da şimdi de disiplinler arası bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Bununla ilgili Tumlirz'in (1930) yaptığı vurgu dikkat çekicidir. Tumlirz eğitim psikolojisini, bir "hudud" saha olarak nitelemekle birlikte eğitime ve psikolojiye karışıp yok olmayan bir alan olarak görmektedir. Ancak bugün eğitim psikolojisine dair algılamalara ve yayınlara bakılırsa özellikle psikolojiye karıştıktan sonra orada kalmaya çalışma gayreti gözlenmektedir. Bu yüzden olmalı ki bugünkü eğitim psikolojisi yayınları eğitimden daha çok psikolojiye yakın bir içeriğe sahiptir.

İlk tanımlamalara göre eğitim psikolojisi kapsamında okul çocuğunun psikolojisi, öğretmenin psikolojisi, sınıfın psikolojisi, eğitim-öğretim konusu ve değerlerin psikolojisi gibi dört temel alanla ilgilenilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise bilhassa Thorndike

ile birlikte öğrenme süreçlerinin araştırılmasına doğru bir yönelim olmuştur.

Türkiye’de eğitim, bilimsel bir saha olarak Meşrutiyet’ten sonra ve Cumhuriyetin ilk yıllarında terbiye adıyla anılmaktayken Gazi Eğitim Enstitüsünde 1928’de açılan pedagoji bölümü, İstanbul Üniversitesinde de 1936’da açılan pedagoji enstitüsü ile birlikte pedagoji adı altında anlamlandırıldı. Özellikle pedagoji adıyla yapılan çalışmalar büyük ölçüde Thorndike tarafından geliştirilen çerçeveye ve içeriğe yakın bir şekilde gerçekleştirildi. Her iki enstitüde de hem psikolog hem de eğitimci olarak bilinen otoriteleri içerecek şekilde akademik bir topluluk oluşmuştu. Bugün için ise eğitim psikolojisi ile ilgili benzer özellikte bir topluluktan bahsetmek zor görünmektedir. Bu durum eğitim psikolojisi ile daha teknik bir alan olan psikolojik danışmanlık alanı arasındaki geçirgenliğe dayalı olarak psikolojik danışmanlığın daha baskın hale gelmiş olmasından kaynaklanmış olabilir.

Türkiye’deki eğitim psikolojisi çalışmaları için en kritik adım, o zamana kadar sunulmakta olan pedagoji dersinin önce 1946 yılında eğitim enstitülerinde daha sonra da 1952 yılında Gazi Eğitim Enstitüsünde kaldırılarak yerine eğitim psikolojisi adıyla bir dersin konmasıdır. Bu değişiklikte bir anlamda eğitim psikolojisinin pedagojiye denk görülerek onun yerini alması hedeflenmiştir. Bu şekilde bir anlamlandırmaya dönemin bazı eğitimcileri karşı çıkmıştır. Bunların başında gelen Halil Fikret Kanad, eğitim psikolojisini pedagojinin bir alt dalı olarak görmekteydi. Ona göre eğitim psikolojisi, pedagojik sosyoloji, pedagojik antropoloji gibi pedagojinin bir alt alanıdır. Bu arada Kanad’ın da referans olarak aldığı F. Schneider “Terbiye İlmine Giriş” adlı eserinde pedagojiyi kapsayıcı bir alan, eğitim psikolojisini de bir alt alan olarak görmekteydi. Kanad’ın (1953) belirttiğine göre Münih Üniversitesi Pedagoji ve Psikoloji profesörü olan ve Eğitsel Psikoloji (Pedagogische Psychologie) adlı bir eserin de yazarı olan Martin Keilhacker de eğitim psikolojisinin hiçbir şekilde sistematik pedagojinin yerini tutmayacağını ifade etmiştir.

Gerçekten de eğitim psikolojisinin, pedagoji dersinin yerini tam olarak alabildiğini söylemek zordur. Çünkü pedagoji eğitim, öğretim, öğrenme, çocuk ve aile gibi konuları birbiriyle ilişkilendirerek bütünsel bir yaklaşım çerçevesinde ele almaktaydı. Oysa eğitim psikolojisi kapsamında yayınlanan ilk eserlere bakılırsa belli alt alanlarla ilgili bilgilerin birbirinden kopuk bir şekilde bir araya getirilmekten öte geçilemediği görülmektedir. Ağırlıklı olarak gelişim ve öğrenme odaklı iki temel konunun ön plana çıktığı gözlenmektedir. Gerçekten de eğitim psikolojisi içeriği itibarıyla, öğretmen yetiştiren kurumlarımızda 1952 yılından bu yana bu iki temel ayak üzerine oturtularak sunula gelmiştir. Aynı şekilde eğitim psikolojisi başlığı altında yayınlanmış kitaplarda da “gelişim” ve “öğrenme” olmak üzere iki temel konu yer almaktadır.

Dolayısıyla eğitim psikolojisi dersi ne yerini aldığı pedagoji dersinin daha geliştirilmiş bir hali olmuş ne de pedagoji dersinin belirlenmiş içeriğinden uzak kalabilmiştir. Pedagoji dersinin kendine özgü akışı olan bir nehir olduğu varsayılırsa yerini alan eğitim psikolojisi dersi ile nehrin büyümesi, küçülmesi veya dallara ayrılması gibi bir değişim yaşanmamıştır. Eğitim psikolojisi dersinin, pedagoji dersinin yerini alarak sunulmaya başlanmasının ABD’den esinlenerek atılan bir adım olduğu açıktır (Kanad, 1956). Ancak eğitim psikolojisinin ABD’de psikolojinin bir alt dalı olarak konumlandırılmış olmasıyla ilgili eğilim Türkiye’deki üniversitelerde gerçekleşmemiştir.

Pedagojiden eğitim psikolojisine gerçekleştirilen bu dönüşümün çok keskin olmasının alanla ilgili bugün yaşanan birçok problemin temel nedenlerinden biri olduğu düşünülebilir. Bu nedenle eğitim psikolojisini, belli bir birikimi olan pedagojinin yerini alacak şekilde

değil de kendine özgü bir alan olarak takdim etmek ve işlevsel kılmak gerekirdi. Böylece pedagoji de eğitimin teorisi olarak devam etmeliydi.

Eğitim ile psikoloji arasında kurulan etkileşim, 1950’li yıllardan sonra eğitim psikolojisi adıyla yapılan anlamlandırmayı takip eden dönem boyunca, yetmiş yıllık süre içinde başarılı ürünler verememiştir. Psikoloji ile eğitim, alan olarak birbirine daha çok yabancılaşmıştır. Oysa Gazi Terbiye Enstitüsünde Pedagoji Bölümünün kurulması (1928) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Pedagoji Enstitüsünün kurulmasından (1936) sonra psikoloji ile eğitim otoriteleri arasında çok güçlü etkileşimler gerçekleşmişti. Nitekim bu iki kurumda İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Muzaffer Şerif Başoğlu, Feriha Baymur, Rasim Adasal, Vedide Baha Pars, Turhan Oğuzkan, Şefik Uysal, Hasan Tan, Mustafa Şekip Tunç, Sabri Esat Siyavuşgil, Mümtaz Turhan, Sadrettin Celal Antel, Refia Şemin gibi otoriteler bir arada çalışmışlardır. Bu otoritelerin hazırladığı yayınlarda psikoloji ile eğitim arasında kurulan etkileşim oldukça güçlüydü.

Eğitim psikolojisi bugün Türkiye’de eğitim bilimleri alanı içinde konumlandırılmaktadır. Ancak bu konumlandırmanın da tam olarak oturduğunu ve içselleştirildiğini söylemek zordur. Alanın ve özellikle psikolojik danışmanlık sahası uzmanlarının söylemlerine ve yönelimlerine bakılırsa bu konumlandırmaya dair bir memnuniyetsizliğin bile olduğu söylenebilir. Nitekim psikolojik danışmanlığın bir anlamda eğitim psikolojisinin eğitim bilimleri alanı dışında ayrı bir bilimsel saha olarak tanımlanması gerektiği dillendirilmektedir. Bu durumda eğitim psikolojisi ve psikolojik danışmanlık sahalarının ABD’de olduğu gibi psikoloji bölümlerinin bir alt alanı haline dönüştürülmesi düşünülebilir. Nitekim eğitim psikolojisini, alanın kurucu babaları sayılan Stanley Hall, John Dewey ve Edward Thorndike yüzyılı aşkın bir süre önce psikoloji temel alanının bir alt dalı olarak tanımlamışlardır. Türkiye’de de böyle bir adımın atılması daha işlevsel ve doğru görünmektedir. Bu sayede eğitim psikolojisinin konumu ile ilgili yaşanan belirsizlik de aşılmış olacaktır.

Yukarıda sunulan çerçeve bağlamında eğitim psikolojisine dair yapılacak her hangi bir yeni anlamlandırma ve atılacak yeni bir adımın sadece eğitim psikolojisini iyileştirmekle kalmayacağı aynı zamanda tıkanan ve özellikle son yıllarda iyice anlamsızlaşan eğitim bilimlerini de geliştireceği düşünülmektedir.

Bu makalede psikoloji ile eğitim etkileşiminin iki boyutlu olarak tezahür ettiği oluşum eğitim psikolojisi üzerinden irdelenmiştir. Eğitim psikolojisi odaklı değerlendirmeler bu alanla yakından ilişkili olan psikolojik danışmanlık alanı için de geçerlidir.

Eğitim psikolojisi, alan olarak hem ABD’de hem de Türkiye’de ilk doğduğu yıllarda “eğitim bilimlerinin üstlendiği işlevleri de yerine getirmiştir. Nitekim James, Dewey, Thorndike ve Claparede gibi kişiler eğitim bilimci olarak da bilinen otoritelerdir. Türkiye’de de H. Hüsnü Cıvırlı, Turhan Oğuzkan, Mithat Enç, Rıza Kardaş, Cavit Binbaşoğlu, İbrahim Ethem Başaran gibi otoriteler eğitim psikolojisi alanında verdikleri dersler ve yazdıkları eserlerle birlikte aynı zamanda eğitim bilimci olarak da bilinen kişilerdir. Bu açıdan bugün için de eğitim psikolojisinde uzmanlaşma yolunda ilerleyen kişilerin eğitim bilimci olma sorumluluğunu ve bilincini yeterince yerine getirebilmeleri önemlidir.

Eğitim psikolojisiyle ilgili öncü adımlar atan otoritelerin özdeşleştirilmiş oldukları asıl alanlarda da önemli teorisyenler oldukları dikkat çekmektedir. Örneğin Wilhelm Wundt 1879 yılında Almanya Leipzig Üniversitesinde ilk deneysel psikoloji laboratuvarını kuran kişidir. Stanley Hall da aynı laboratuvarı 1883 yılında ABD’de kuran kişidir. Diğer taraftan William James ve John Dewey de pragmatist felsefenin ve fonksiyonel psikolojinin kurucularından-

dır. Aynı şekilde Thorndike da davranışçı psikolojinin ABD'deki kurucularındandır. Asıl mesleği hekimlik olan Claparede de 1901 yılında Psikoloji Arşivi (Archives de Psychologie) adlı süreli yayını çıkarmaya başlamış ve yine 1904 yılında Cenevre Üniversitesi deneysel psikoloji laboratuvarını kurmuştur. Psikanaliz ile de ilgilenen Claparede, Jung ile birlikte Zürih Freud Topluluğu'nun da (Freud Society) önemli bir üyesiydi.

İlginçtir ki eğitim psikolojinin bir alan olarak doğduğu dönemlerden sonra hem ABD ve Avrupa'da hem de Türkiye'de özellikle psikoloji alanındaki ender istisnalar¹⁰ hariç tanınmış otoriteler eğitim alanına yönelmemiştir. Bu durumun psikoloji ve eğitim etkileşimi ile ilgili önemli bir sorun teşkil ettiği düşünülmektedir. Bu etkileşimin sağlanması için eğitim psikolojisinin varoluşu yeniden anlamlandırılmalıdır. Bunun için de öncelikle psikoloji araştırmacılarının eğitim sorunlarına yönelmelerini sağlayıcı tedbirler ve özendirmeler yapılmalıdır.

Eğitimle psikolojisinin etkileşimi ile ortaya çıkan alanda var olan kişiler genellikle üniversitede görev yapmaktadırlar. Dolayısıyla alanla ilgili olmak, üniversitelerde olmakla özdeş hale gelmiştir. Alana mensup olmak alana sağlanan katkılar bir tarafa, özlüğü itibarıyla üniversitenin ilgili bölümünde çalışıyor olmaya dayalı hale gelmiştir. Bu durum alana dair bir körleşme hali yaratabilir. Alanla ilgili topluluğun üyesi olmak için belirleyiciliğin sadece özlük durumu ile sağlanmış olması akademik açıdan bir içe kapanma süreci yaratabilir.

Eğitim psikolojisi alanına dair ilk kez 1950'li yıllardan sonra ilgili bir dersin konması kadar; 1998 yılında aynı adla yarım asır boyunca sunulan dersin kaldırılıp yerine "Gelişim ve Öğrenme" adıyla bir dersin konması da tartışılması gereken bir durumdur. ABD'li uzmanların ve kurumların etkisiyle alınmış olan her iki kararın da alana dair yararlı sonuçlar üretmediği düşünülmektedir. Oysa söz konusu kararların alındığı dönemlerde sahip olunan ulusal tecrübelerden ve birikimlerden yeterince yararlanılmış olunsaydı muhtemelen daha iyi sonuçlar alınabilirdi.

Bir diğer husus da şudur ki; eğitim psikolojine dair Türkiye'de yapılan düzenlemeler hep bir üst merci tarafından gerçekleştirilmiştir. Nitekim eğitim psikolojisi dersinin ilk kez konması ve ilk ders kitaplarının yazılması Milli Eğitim Bakanlığı'nın öncülüğü ile gerçekleşmiştir. Bu durum daha sonra da devam etmiştir. Zira öğretmen yetiştiren kurumlar yükseköğretim sistemine bağlandıktan sonra aynı adla sunulan ders içerikleri Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenmiş ve ülke genelinde aynı içeriğin takip edilmesi öngörülmüştür. Oysa 1915 yılında ABD'de öğretmen yetiştiren kurumlarda sunulmakta olan eğitim psikolojisi dersi ile ilgili yapılan bir araştırma göstermektedir ki bu dersle ilgili daha o zamanlarda bile farklı kitaplar ve farklı içerikler izlenmektedir (Hall-Quest, 1915). Eğitim psikolojisi dersinin nasıl bir içeriğe sahip olması gerektiği özellikle ABD'de bu asrın ilk çeyreğinde bulunmaya çalışılmıştır (Watson, 1926). Ancak günümüzde halen adı geçen dersin Türk üniversitelerindeki konumunun, içeriğinin ve sınırlarının belirginleşmediği söylenebilir. Bu yüzden eğitim psikolojisiyle ilgili ontolojik ve epistemolojik nitelikte bir irdeleme yapılmak durumundadır.

Bugünkü eğitim psikolojisi çalışmalarında ağırlıklı olarak psikoloji alanına yakınlaşmaya

¹⁰ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Yılmaz Özakpınar'ın Hafıza, Hafıza Yanımları ve İki Ayır Hafıza Kod Teorisi, Öğrenme-Verimli Zihinsel Çalışmanın Psikolojik Koşulları, Öğrenmede Dikkat Problemi gibi çalışmaları ve Alev Arık'ın Öğrenme Psikolojisine Giriş ve Motivasyon ve Heyecana Giriş gibi araştırmaları yayınlanmıştır.

çalışıldığı, eğitim, öğretim ve öğretmenliğe yabancılaşma olduğu söylenebilir. Bu nedenle eğitim psikolojisinin, okul, öğrenci, öğrenme ve öğretmenlikle ilişkili bir temele dayalı olması sağlanmalıdır. Bunun için eğitim psikolojisi, öğretmenlik meslek (formasyon) alanlarından biri olsa da öğretim ilke ve yöntemleri, eğitimde planlama, sınıf yönetimi ve ölçme ve değerlendirme gibi diğer alanları da içerecek şekilde en kapsayıcı alan olarak anlandırılmalıdır. Bir başka ifade ile bugünkü eğitim psikolojisi çalışmaları özellikle ABD’de ve Türkiye’de ilk doğduğu yıllarda yakın görüldüğü hatta yerini aldığı eğitim bilimleri (fenni terbiye-pedagoji) alanının dayalı olduğu çerçeveye kavuşmalıdır. Eğitim psikoloji alanının niteliğine dair sağlanacak bir gelişme veya bu alanın işlevinin zayıflaması bir eğitim bilimleri sorunudur. Dolayısıyla bu alanın varoluşu eğitim psikolojisi uzmanları kadar eğitim bilimciler tarafından da ele alınmak durumundadır. Bu makale bu bilinçle yazılmıştır. Başka bir ifade ile makalede yer alan saptama, irdeleme ve öneriler ağırlıklı olarak fenni terbiyeden pedagojiye yaşanan deneyimlerle Türkiye’de oluşan eğitim bilimleri çerçevesi temel alınarak yapılmıştır.

4. KAYNAKÇA

- Aslan, C. (2014). *Erken Cumhuriyet Dönemi’nde eğitim bilimleri alanında yurt dışına öğrenci gönderilmesi olgusu (1923-1940)*. (Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.)
- Bacanlı, H. (2015). *Eğitim psikolojisi* (21. bs.). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1930). *Umumi pedagoji*. İstanbul: Muallim Halit Kitaphanesi.
- Başaran, İ. E. (2007). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim, öğrenme ve ortam*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Berliner, D. C. & Jackson, P. W. (1981). The promise of educational psychology. In F. H. Farley & N. J. Gordon (Eds.), *Psychology and education: The state of the union*. Berkeley, CA: McCutchan.
- Berliner, D. C. (1993). The 100-year journey of educational psychology. *Exploring applied psychology: Origins and critical analyses*, 37-78.
- Binbaşıoğlu, C. (1978). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2015). *Eğitim bilimleri ve milli eğitime dair*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gövsä, İ. A. (1929). *Ruhiyat ve terbiye*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Hall-Quest, A. L. (1915). Present tendencies in educational psychology. *Journal of Educational Psychology*, 6, 601-614.
- Kanad, H. F. (1953). *Bilgisizlik kurbanı pedagoji*. Bilgi, (3), 3-7.
- Kanad, H. F. (1956). Psikoloji ve pedagoji davası. *Eğitim Hareketleri Dergisi*, 23, 7-11.
- Kanad, H. F. (1966). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Mart, Ö. H. (1953). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Öğülmüş, S. (2006). Türkiye’de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi. Ed: M. Hesapçıoğlu, A. Durmuş Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Pars, V. B., Cırıtlı, H. H., Enç, M. ve Oğuzkan, T. (1955). *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Peters, W. (1952). *Pedagoji enstitüsü psikoloji ve pedagoji çalışmaları*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Schunk, D. H. (2009). Öğrenme teorileri. (Çev. Muzaffer Şahin) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2007) *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.

- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim psikolojisi: Kuram ve uygulama* (Çev. Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sternberg, R. J. & Williams, W. M. (2002). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Şemin, R. (1973). *Eğitim bilimlerinin üniversiteye girişi (Pedagoji Enstitüsünün kuruluşu ve gelişmesi)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Thorndike, E. L. (1903). *Educational psychology*. New York: Science Press.
- Thorndike, E. L. (1910). The contribution of psychology to education. *Journal of Educational Psychology*, 1, 5-12.
- Thorndike, E. L. (1924). *Educational psychology*. New York: Columbia University Teachers College.
- Tumlirz, O. (1952). *Pedagojik psikoloji yahut eğitim ruhbilimi*. (Çev. Münir Raşit Öymen). İstanbul: Ođlumun Kitapları.
- Variş, F. (1991). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Watson, G. (1926). What shall be taught in educational psychology? *Journal of Educational Psychology*, 17, 577-599.
- Watson, R. B.. (1961). A brief history of educational psychology. *Psychological Record*, 11, 209-242.
- Woolfolk, A. (2007). *Educational psychology (10th ed.)*. Boston, MA: Allyn & Bacon.